

מסמך רקע בנושא :

הליכי גיור בחוץ-לארץ

מוגש לוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות

כתיבה: דינה צדוק, עובדת מחקר ומידע

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

כ"ח בתשרי תשס"ה

13 באוקטובר 2004

מבוא

מסמך זה הוכן לוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות. המסמך סוקר את הליכי הגיור הנערכים מחוץ לישראל ואת שאלת ההכרה בהם כאשר הגר מגיע לארץ.

בארץ, גיור ממלכתי נערך בבתי-הדין המיוחדים לגיור שהוקמו בעקבות המלצות "ועדת נאמן"¹. כל רשויות המדינה מכירות בהליכי גיור אלו.

בחוץ-לארץ, יש הבדלים רבים באופן עריכת הגיור בין זרמי היהדות ובין הקהילות השונות במדינות השונות: כל אחד מזרמי היהדות עורך הליכי הגיור לפי השקפת עולמו. כמו כן, יש קהילות שפועל בהן בית-דין לגיור, ויש קהילות שאפשר בהן ללמוד לקראת גיור בלבד, ואין בהן בית-דין לגיור. ברוב הקהילות היהודיות ברוב מדינות העולם אין כל גוף מסודר שאליו מועמד לגיור יכול לפנות כדי להתחיל בהליך גיור.

בעניין ההשלכות של גיור שנערך בחוץ-לארץ וההכרה בו בארץ: מבחינה אזרחית-משפטית, על-פי פסיקת בית-המשפט העליון, מי שהתגייר בחוץ-לארץ בכל קהילה שהיא זכאי להירשם כיהודי במרשם האוכלוסין; מעמד של עולה יינתן אך ורק למי ששהה בקהילה שבה התגייר למשך שנה לפחות לאחר סיום הליך הגיור. מבחינה דתית-הלכתית, בית-הדין הרבני בארץ מכיר אך ורק בגיור שערכו רבנים מהזרם האורתודוקסי – ואף לא בכל גיור שערכו רבנים מזרם זה.

1. הליכי הגיור הנערכים בחוץ-לארץ

ההבדלים בין הליכי הגיור בחוץ-לארץ נובעים מהבדלים בתפיסות העולם של זרמי היהדות העורכים אותם, וכן מההבדלים בין הקהילות השונות במדינות שונות בעולם.

1.1. זרמים ביהדות העורכים הליכי גיור

ביהדות התפוצות יש ארבעה זרמים עיקריים העורכים הליכי גיור לפי השקפת עולמם:²

- **גיור אורתודוקסי** – הגישה הרשמית של היהדות האורתודוקסית היא שהמניע הראוי היחיד לגיור הוא אמונה פנימית בצדקת הדת היהודית ורצון להצטרף לעם היהודי ולקיים את כל מצוות הדת היהודית. תהליך הגיור האורתודוקסי כולל טבילה במקווה (לגברים ולנשים) וברית מילה או הטפת דם ברית (לגברים).³ אחרי כן המועמד לגיור מופיע בפני בית-דין, המורכב משלושה רבנים אורתודוקסים, והם בודקים את מוכנותו לקיים את כל המצוות.

¹ הוועדה לגיבוש רעיונות והצעות בנושא הגיור בישראל שמונתה בשנת 1998. נוסף על כך יש בארץ הליכי גיור חוץ-ממסדיים במסגרת התנועה המסורתית (קונסרבטיבית), התנועה ליהדות מתקדמת (רפורמית) ובתי-דין חרדיים.

² מידע מתוך אתרי אינטרנט: <http://www.convert.org/movement.htm>; Lena Romanoff, "Cross-Denominational Differences Regarding Conversion", in: <http://www.myjewishlearning.com>; תאריך כניסה: 5 בספטמבר 2004.

³ אם האדם כבר נימול, נעשה תהליך של "הטפת דם ברית" – הקזת דם ממקום הברית בידי מוהל כתחליף סמלי לברית המילה. מידע מאתר אינטרנט של "עתים – ייעוץ ומידע במעגל החיים היהודי", <http://www.itim.org.il>, תאריך כניסה: 6 בספטמבר 2004.

- **גיור קונסרבטיבי**⁴ – תהליך הגיור הקונסרבטיבי כולל לימוד שאורך כ-18 שבועות ולאחר מכן טבילה במקווה וברית מילה או הטפת דם ברית. לבסוף מופיע המועמד לגיור בפני בית-דין המורכב משלושה רבנים קונסרבטיביים, והם בודקים את מידת מוכנותו הרגשית, הרוחנית והאקדמית.
- **גיור רפורמי**⁵ – הזרם הרפורמי היה הראשון שייסד תוכניות למי ששוקלים גיור. התנועה הרפורמית מעודדת גיור של בן הזוג הלא-יהודי בנישואי תערובת.⁶ תוכניות הגיור כוללות בדרך כלל שיעורי "מבוא ליהדות" הנמשכים כ-18 שבועות. את תהליך הגיור קובע הרב שמבצע את הגיור. הרב מחליט אם הטבילה במקווה וברית-המילה הם בגדר חובה, המלצה או יעמדו לשיקול דעתו של הגר.
- **גיור של תנועת הרקונסטרוקציה (Reconstructionist)**⁷ – לפי הגישה הרשמית של התנועה, תהליך הגיור צריך לכלול לימוד ועמידה בפני בית-דין, טבילה במקווה והטפת דם ברית. ואולם, בפועל פעמים רבות לא מתקיימות כל הדרישות, וגרים מתקבלים ליהדות הרקונסטרוקציונית גם בלי טבילה או עמידה בפני בית-דין.

1.2. מקום הגיור ואופיו

אופי הליכי הגיור הנערכים בחוץ-לארץ תלוי גם במקום עריכת הגיור.

ברוב מדינות **אירופה** יש מוסד "רבנות ראשית" רשמית של המדינה. על-פי רוב, גוף זה ממונה בידי המדינה ושייך לזרם האורתודוקסי. הרבנות הראשית של כל מדינה אחראית להליכי הגיור בה, ועורכת אותם החל משלב הלימוד וכלה בשלב השלמת הגיור. לעומת זאת, **בארצות-הברית**, בעקבות הפרדת הדת מהמדינה, אין גוף אחד שהסמיכה המדינה. כל רב או קהילה יכולים לערוך הליכי הגיור על-פי תפיסת עולמם, ולכן יש הבדלים בין הקהילות בדרישות מהמועמד לגיור. **בדרום אמריקה** המצב שונה – שם הטילו רוב הקהילות חרם ואסרו עריכת גיור מתוך פחד מהתבוללות. כיום, רוב המועמדים לגיור מדרום אמריקה מתגיירים בארצות-הברית.⁸

הקהילות נבדלות אלה מאלה בהיבט נוסף: יש קהילות שבהן מתקיים **הליך גיור מלא**,⁹ ובכלל זה לימוד, עמידה לפני בית-דין, מילה וטבילה, ויש שבהן מתקיים **לימוד לקראת גיור בלבד**,¹⁰ והן שולחות את

⁴ הזרם הקונסרבטיבי אינו מכיר בילדים לאב יהודי ולאם לא-יהודייה כיהודים, ואינו מקבל לא-יהודים לחברים בבתי-הכנסת.

⁵ יצוין כי התנועה הרפורמית קיבלה החלטה להכיר בילדים לאב יהודי ולאם שאינה יהודייה כיהודים לכל דבר, ובלבד שיגדלו ב"בית יהודי" ויקבלו חינוך יהודי, שלא כפי שקובע הכלל ההלכתי המסורתי, שלפיו רק ילד לאם יהודייה ייחשב יהודי.

⁶ אולם רוב בתי-הכנסת הרפורמיים יקבלו לחברים גם בני זוג שלא התגיירו אם יתחייבו לשמור על "בית יהודי" ולתת לילדיהם חינוך יהודי.

⁷ תנועת הרקונסטרוקציה היא התנועה היהודית החדשה והקטנה ביותר. לפי תפיסתה, היהדות היא תרבות דתית שייחודה בעיקר בהיותה אומה ולא בחוקים ובתיאולוגיה משותפים; ולכן, מן הדין לשמור את המנהגים והטקסים המסורתיים, אולם הם אינם מחייבים. רוב בתי-הכנסת של התנועה יקבלו לא-יהודים לחברים בקהילה, אך בחלקם לא יותר להם לעלות לתורה.

⁸ הרב יצחק אוחנה, מנהל מחלקת בחינות והסמכה, אישות וגירות ברבנות הראשית, שיחת טלפון, 23 בספטמבר 2004.

⁹ כגון ניו-יורק, מיאמי, שיקגו, מוסקבה והקהילה האשכנזית בלונדון.

¹⁰ כגון קהילות אורתודוקסיות בארצות-הברית ודרום אמריקה, הקהילה הספרדית בלונדון וחלק מקהילות חבר המדינות.

המועמדים לגיור לערוך את הגיור עצמו (עמידה בפני בית-דין וטבילה) לערים מרכזיות במדינותיהן או בישראל.¹¹

יצוין כי לעתים, מועמדים לגיור ממדינות אלו נתקלים בבעיות כאשר הם רוצים לבוא לישראל ולהתגייר בה, שכן לפי הנחיות משרד הפנים, רק אזרחים או תושבי קבע בישראל, השוהים בפועל בישראל במהלך השנים האחרונות, יכולים להתגייר בארץ.¹²

2. ההכרה בגיור שנערך בחוץ-לארץ

לאופי הגיור בחוץ-לארץ, למקומו ולזרם שבו נעשה יש כמה השלכות כשהגר בא לישראל. מבחינה אזרחית-משפטית, על-פי פסיקת בית-המשפט העליון, כל מי שהתגייר בחוץ-לארץ זכאי להירשם כיהודי במרשם האוכלוסין. משרד הפנים ייתן מעמד של עולה אך ורק למי ששהה בקהילה שבה התגייר למשך שנה לפחות לאחר סיום הליך הגיור. לעומת זאת, מבחינה דתית-הלכתית, תהליך הגיור, מקומו ואופיו ישפיעו על קבלתו של הגר על-ידי הממסד הדתי לצורך נישואין, גירושין, קבורה וכו'. יודגש כי הכרה של הרשויות האזרחיות אינה מחייבת הכרה של הרשויות הדתיות, ולהפך.

2.1. הפן האזרחי-משפטי

2.1.1. מרשם האוכלוסין

זכותו של אדם שהתגייר בקהילה כלשהי בחוץ-לארץ להירשם כיהודי בפרטי הדת והלאום במרשם האוכלוסין נקבעה בשנת 1989 בפסק-דין ש"ס של בית-המשפט העליון:¹³

הודעה בלוויית מסמך המעיד על גיור בקהילה יהודית כלשהי בחוץ לארץ, די בהם כדי לחייב רישומו של אדם כיהודי. לעניין זה אין נפקא מינה אם הקהילה היא אורתודוקסית, קונסרבטיבית או רפורמית.

על-פי פסק-הדין, פקיד הרישום אינו מוסמך לבדוק את תוקפו של טקס הגיור שנערך בחוץ-לארץ. לפקיד הרישום יש סמכות לסרב לרשום אדם שהתגייר בחוץ-לארץ כיהודי רק כאשר יש לו יסוד סביר להניח שההודעה איננה נכונה (למשל כאשר מדובר במעשה רמייה או כאשר יש ראיות בדבר השתייכותו של המבקש לדת אחרת). בעניין זה קבע בית-המשפט העליון:

...תעודת הגיור מטעם קהילה לא אורתודוקסית איננה, כשלעצמה, הודעה שאיננה נכונה.¹⁴

עוד קבע בית-המשפט העליון, בפסק-דין נעמ"ת¹⁵ משנת 2002, כי לצורך הרישום כיהודי במרשם האוכלוסין, די בכך שאדם התגייר בקהילה יהודית מחוץ לישראל, ואין חשיבות לקשריו עם אותה קהילה:

¹¹ מכתב ממכון "עתים – ייעוץ ומידע במעגל החיים היהודי", בנושא "גיור בחו"ל – בעיות יישומיות ופתרונות מוצעים", 22 בספטמבר 2004.

¹² לעומת זאת, תיירים, עובדים זרים ושוהים בלתי-חוקיים אינם יכולים להתגייר בארץ, וגם מי שנישא לאזרחי ישראל בחוץ-לארץ יוכל להתחיל את הליך הגיור רק לאחר כארבע שנות שהייה בישראל. מכתב ממכון "עתים – ייעוץ ומידע במעגל החיים היהודי", בנושא "גיור בחו"ל – בעיות יישומיות ופתרונות מוצעים", 22 בספטמבר 2004.

¹³ בג"צ 264/87 התאחדות הספרדים שומרי תורה תנועת ש"ס ואח' נ' הממונה על מרשם האוכלוסין ואח', פ"ד מג (2) 723.

¹⁴ בג"צ 1031/93 פסרו (גולדשטיין) ואח' נ' שר הפנים ואח', פ"ד מט (4) 661.

¹⁵ בג"צ 5070/95 נעמ"ת ואח' נ' שר הפנים ואח', תק-על 2002 (1) 634.

...ואין נפקא מינה אם המתגייר מבקש להצטרף לאותה קהילה אם לאו; אם הוא תושב המדינה הזרה שבה פועלת אותה קהילה אם לאו; אם הוא אורח הנוטה ללון לצרכי גיור בלבד אם לאו. הדבר היחיד הקובע... הוא שנערך טקס גיור המקובל על ידי אותה קהילה יהודית

מהאמור לעיל עולה כי כל מי שהתגייר בחוץ-לארץ בידי גוף דתי שקיבל הכרה לכך מקהילה כלשהי, יהיה זכאי להירשם כיהודי במרשם האוכלוסין בפרטי הדת והלאום.

2.1.2. המעמד

זכאות למעמד של "עולה" נקבעת על-פי חוק השבות,¹⁶ הקובע בסעיף 4:

כל יהודי זכאי לעלות ארצה...

...לענין חוק זה, 'יהודי' – מי שנולד לאם יהודיה או שנתגייר, והוא אינו בן דת אחרת.

ואולם, חוק השבות אינו קובע אילו סוגי גיור יקנו זכאות לקבלת מעמד "עולה", וגם בית-המשפט העליון לא פסק ישירות בעניין זה.

בפסק-דין פסרו¹⁷ משנת 1995, קבע בית-המשפט העליון כי לא יכריע בדבר התוכן המדויק של מהות הגיור בישראל, שכן המחוקק הוא שצריך לקבוע זאת במפורט ובמפורש. גם בפסק-דין טושביים¹⁸ משנת 2004 לא הוכרעה השאלה, ונקבע כי על המדינה לגבש עמדה בשאלה אם גיור רפורמי, קונסרבטיבי או אורתודוקסי שנערך, בישראל או מחוצה לה, הוא גיור המתאים להגדרה בחוק השבות.

לדברי עו"ד מלכה קוגן-סאן, סגנית היועצת המשפטית במשרד הפנים, מעמד עולה (אשרת עולה) ניתן לאדם שהתגייר מחוץ לישראל אם הוא השתייך לקהילה נורמטיבית במהלך הגיור ולאחריו, בלי תלות בסוג הגיור. המבחן להשתייכות לקהילה הוא שהייה בקהילה למשך תקופה של שנה לפחות לאחר הגיור. המבחן נקבע כדי למנוע הכרה ב"גיורי בזק" שנערכו לאנשים שהגיעו לקהילה לצורך גיור בלבד.¹⁹ אך יש חריגים לכלל זה, ולעתים גם שהות קצרה יותר לאחר הגיור תאפשר מתן מעמד עולה; כל מקרה נבחן לגופו.²⁰

ואולם, לדברי הרב שאול פרבר, מנהל מכון "עתים", יש מי שעברו גיור אורתודוקסי בחוץ-לארץ ומשרד הפנים אינו מאפשר להם לעלות ארצה בטענה שלא עמדו בדרישה להישאר בקהילה במשך שנה לפחות לאחר הגיור. לעומת זאת, מי שאינו יהודי אך זכאי לעלות ארצה מכוח חוק השבות,²¹ יקבל מעמד של עולה ויוכל לחיות בארץ כאזרח לא-יהודי. לטענתו, משמעות הדברים היא כי כיום, עלייה ארצה כלא-יהודי פשוטה יותר מעלייה ארצה כגר.²²

¹⁶ חוק השבות, התש"י-1950.

¹⁷ בג"צ 1031/93 פסרו (גולדשטיין) ואח' נ' שר הפנים ואח', פ"ד מט (4) 661.

¹⁸ בג"צ 2597/99 תאיש רודריגז טושביים נ' שר הפנים, טרם פורסם; פסק-הדין ניתן ב-31 במאי 2004. מתוך אתר האינטרנט: http://www.nevo.co.il/psika_word/elyon/9902597, תאריך כניסה: 13 בספטמבר 2004.

¹⁹ לדברי עו"ד מלכה קוגן-סאן, שאלת ההכרה בגיורים שנעשו במהלך שהייה קצרה בחוץ-לארץ תלויה ועומדת בפני בית-המשפט העליון.

²⁰ עו"ד מלכה קוגן-סאן, סגנית היועצת המשפטית במשרד הפנים, שיחת טלפון, 8 בספטמבר 2004.

²¹ שכן סעיף 4 לחוק השבות, התש"י-1950, קובע כי הזכויות של יהודי לפי אותו חוק "...מוקנות גם לילד ולנכד של יהודי, לבן זוג של יהודי ולבן זוג של ילד ושל נכד של יהודי...".

²² הרב שאול פרבר, מנהל מכון "עתים" – ייעוץ ומידע במעגל החיים היהודי, שיחת טלפון, 8 בספטמבר 2004.

2.2. הפן הדתי-הלכתי²³

ברבנות הראשית לישראל יש רשימה של כ-100 עד 200 בתי-דין ורבנים העורכים גיורים בחוץ-לארץ ומקובלים על הרבנות הראשית. לדברי הרב יצחק אוחנה, האחראי לרשימה ברבנות, מועמד לגיור יכול לעיין ברשימה או לקבל מהרבנות הפניה לרבנים המופיעים ברשימה. ואולם, לדברי הרב אליהו בן-דהן, מנכ"ל בתי-הדין הרבניים, הרבנות אינה מעוניינת לפרסם את הרשימה כדי למנוע סכסוכים עם הרבנים שאינם מופיעים ברשימה.

הרב שאול פרבר, מנהל מכון "עתים", מתנגד לאי-פרסום הרשימה וכן לכך שלא נקבעו קריטריונים להכללת בתי-דין ברשימה. נוסף על כך הרב פרבר טוען שהרשימה חלקית בלבד, היא אינה מתעדכנת ואינה כוללת את כל בתי-הדין האורתודוקסיים במדינות העולם, ואפילו לא בתי-דין שגיור שנערך בהם הוכר בדיעבד במקרים מסוימים.²⁴

לדברי הרב אוחנה, ככלל, הרבנים ובתי-הדין המופיעים ברשימה ומקבלים הכרה מהרבנות שייכים לזרם האורתודוקסי בלבד, אולם יש יוצאים מהכלל נדירים. הסמכות העליונה להכריע בעניין היא הרב הראשי. על-פי רוב, הרבנות מכירה בהליכי גיור שנערכו במוסד הרבנות הראשית במדינות שונות באירופה. בארצות-הברית המצב מורכב יותר, שכן כל רב או קהילה יכולים לערוך את הליכי הגיור כראות עיניהם. לפיכך, הרבנות בארץ מכירה רק בגיורים שערכו רבנים שהיא בדקה ואישרה, והליך הגיור שהם עורכים עומד בדרישות ההלכה.²⁵

תהליך ההכרה בגיור שנערך מחוץ לישראל מתחיל באחת משתי דרכים: במסגרת פנייה מביית-הדין הרבני או מהמועצה הדתית כאשר הגר מעוניין להירשם לנישואין או לעשות פעולה אחרת הדורשת הכרה ביהדותו, או על-ידי פתיחת "תיק אישור גירות" בבית-הדין הרבני. בשני המקרים המידע מועבר לרבנות הראשית בישראל לבדיקה אם הרב שערך את הגיור מופיע ברשימה. אם הרב אינו מופיע ברשימה, הרבנות בודקת אם אפשר לסמוך עליו. הרבנות מעבירה לבית-הדין הרבני את עמדתה בשאלה אם הרב או בית-הדין שערך את הגיור הוא רב מוכר ואפשר לסמוך עליו. בית-הדין מכריע בשאלה אם להכיר בגיור. מבחינה רשמית, הליך זה אמור להיות הליך אישור של סמכות בית-הדין שערך את הגיור, אולם לעתים קרובות נפתח ההליך מחדש, ויהדותו של הגר נבחנת שוב.²⁶

אם הוחלט להכיר בגיור, בית-הדין מוציא תעודת אישור גיור. על סמך תעודה זו אפשר להוציא תעודת המרת דת. אם הוחלט שלא להכיר בגיור אך האדם בכל זאת מעוניין לקבל הכרה בגיור, הוא יוכל לעבור בארץ תהליך "גיור לחומרא"²⁷.

²³ מידע מתוך שיחות טלפון עם הרב אליהו בן-דהן, מנכ"ל בתי-הדין הרבניים, 20 בספטמבר 2004; הרב יצחק אוחנה, מנהל מחלקת בחינות והסמכה, אישות וגירות ברבנות הראשית, 23 בספטמבר 2004; הרב שאול פרבר, מנהל מכון "עתים" – ייעוץ ומידע במעגל החיים היהודי, 8 בספטמבר 2004.

²⁴ מכתב ממכון "עתים" – ייעוץ ומידע במעגל החיים היהודי, בנושא "גיור בחו"ל – בעיות יישומיות ופתרונות מוצעים", 22 בספטמבר 2004.

²⁵ הרב יצחק אוחנה, מנהל מחלקת בחינות והסמכה, אישות וגירות ברבנות הראשית, שיחת טלפון, 23 בספטמבר 2004.

²⁶ מכתב ממכון "עתים" – ייעוץ ומידע במעגל החיים היהודי, בנושא "גיור בחו"ל – בעיות יישומיות ופתרונות מוצעים", 22 בספטמבר 2004.

²⁷ גיור לחומרא הוא גיור מחדש של מי שיש ספק ביהדותו. ההליך נחשב קל יותר מגיור שנעשה מלכתחילה, אולם אין לוותר בו על כל יסודות הגיור: קבלת עול מצוות, טבילה, ומילה או הטפת דם ברית (לגבר).